

ODPORÚČANIA PRE PRIESKUM, KONZERVOVANIE A STATICKÚ KONSOLIDÁCIU ARCHITEKTONICKÝCH PAMIATOK

ZÁSADY

1. ÚČEL DOKUMENTU

- 1.1 Z vlastnej podstaty nosných konštrukcií architektonických pamiatok (materiál a zhotovenie) vyplýva pre ich prieskum a obnovu množstvo špecifických nárokov, ktoré obmedzujú použitie súčasných právnych a stavebných noriem.
- 1.2 Tieto odporúčania nie sú len žiaduce, ale sú nevyhnutné pre zavedenie príslušných postupov v rámci racionálneho vedeckého prostredia a kultúrneho kontextu.
- 1.3 Zásady uvedené v tomto dokumente budú rozpracované do podrobnejších smerníc. Predstavujú prvé kroky smerujúce k príprave odporúčaní - nenahraditeľného nástroja všetkých, ktorých sa týkajú problémy konzervovania a konsolidácie stavebných konštrukcií.

2. VŠEOBECNÉ KRITÉRIÁ

- 2.1 Ochrana, konsolidácia a obnova architektonických pamiatok vyžaduje multidisciplinárny prístup.
- 2.2 Hodnotu a autenticitu architektonického dedičstva nemožno zakladať na nemenných kritériách. Vzhľadom na rešpektovanie všetkých kultúr treba posudzovať materiálne kultúrne dedičstvo v kontexte kultúry, ku ktorej patria.
- 2.3 Hodnota architektonických pamiatok nespočíva len v ich vonkajšom vzhľade, ale aj v úplnosti všetkých ich súčastí; je nevyhnutné najmä vyhýbať sa odstraňovaniu vnútorných konštrukcií a zachovávaniu len vonkajších fasád.
- 2.4 Ak je pre zachovanie objektu potrebná jeho úprava alebo zmena využitia, treba dôkladne zvážiť požiadavky pamiatkovej starostlivosti ako aj podmienky bezpečnosti.
- 2.5 Obnova nosnej konštrukcie nie je v pamiatkovej starostlivosti konečným cieľom, ale len prostriedkom na dosiahnutie cieľa, ktorým je zachovanie objektu ako celku.
- 2.6 Špecifiká architektonických pamiatok a ich zložitý vývoj vyžadujú štúdium a navrhovanie v presnom slede krokov, podobne ako v medicíne. Tieto kroky sú: anamnéza, diagnóza, terapia a dohľad, čo zodpovedá prieskumu zameranému na získavanie údajov a informácií, identifikáciu príčin poškodenia a porúch na výber sanačných opatrení a na kontrolu účinnosti

zásahov. Za účelom minimalizovania dosahov na pamiatku a efektívneho využívania dostupných prostriedkov je zvyčajne potrebné aby sa tieto kroky uskutočnili opakovane.

2.7 Bez preskúmania dosiahnuteľného úžitku a prípadného poškodenia pamiatky, by sa nemali vykonať žiadne opatrenia, okrem prípadov bezpečnostných zásahov, nevyhnutných na odvrátenie bezprostrednej hrozby zrútenia stavby (napr. po škodách spôsobených zemetrasením); tieto opatrenia by však tiež mali byť vratné.

3. PRIESKUM A DIAGNOSTIKOVANIE

3.1 Multidisciplinárny tím odborníkov, zloženie ktorého závisí od typu a rozsahu problému, by mal spolupracovať od začiatku – t. j. od predbežnej obhliadky a prípravy prieskumného programu.

3.2 Údaje a informácie možno na začiatku spracovať len približne, aby bolo možné stanoviť komplexnejší plán činnosti, úmerný skutočným problémom konštrukcie.

3.3 V pamiatkovej praxi sa vyžaduje komplexné pochopenie statických a materiálových charakteristík objektu. Dôležité sú informácie o pôvodnej koncepcii nosnej konštrukcie, použitých stavebných technológiách, o premenách a ich dôsledkoch, udalostiach, ktoré nastali a nakoniec o súčasnom stave objektu.

3.4 Špecifické problémy môžu vznikať v archeologických lokalitách, pretože tieto štruktúry treba stabilizovať v štádiu vykopávok, keď sú poznatky ešte neúplné. Reakcie takejto stavby na „ozdravné opatrenia“ môžu byť úplne odlišné od reakcií odkrytého objektu. Odlišné sú aj postupy prieskumu a operatívne konsolidačné riešenia, ktoré nesmú ohroziť celkový stav, koncepciu a využitie objektu.

3.5 Diagnostikovanie sa zakladá na historickom, kvalitatívnom a kvantitatívnom prístupe; prvé spočíva v priamom pozorovaní poškodenia stavby a degradácie materiálu, ako aj na historickom a archeologickom výskume, druhé je založené najmä na skúškach materiálov a konštrukcií, monitorovaní a statickom výpočte.

3.6 Pred akýmkoľvek rozhodnutím o statickom zásahu je v prvom rade nevyhnutné stanoviť príčiny poškodenia a degradácie a potom posúdiť úroveň bezpečnosti konštrukcie.

3.7 Posúdenie stavebno-technickej bezpečnosti objektu je posledným krokom diagnostikovania, pritom by sa mala stanoviť potrebná miera zásahu v súlade s kvalitatívnymi a kvantitatívnymi analýzami: priamym pozorovaním, historickým výskumom, statickým výpočtom konštrukcií a v prípade potreby aj s pokusmi a skúškami.

3.8 Uplatňovanie rovnakých stavebno-technických kritérií ako pri navrhovaní novostavieb často vyžaduje nadbytočné, ak nie nemožné opatrenia. V takýchto prípadoch môžu špecifické analýzy a primerané posúdenie odôvodniť odlišný prístup k bezpečnostným kritériám.

3.9 Všetky aspekty získaných informácií, diagnóza, vrátane posúdenia úrovne stavebno-technickej bezpečnosti objektu a rozhodnutia o zásahoch by mali byť opísané v sprievodnej správe.

4. SANAČNÉ OPATRENIA A KONTROLA

4.1 Terapia by sa mala zameriavať skôr na korene príčin než na symptómy.

4.2 Najlepšou terapiou je preventívna údržba.

4.3 Zhodnotenie stavebno-technickej bezpečnosti a významu konštrukcie by malo byť podkladom pre jej zachovanie a sanačné opatrenia.

4.4 Bez preukázania opodstatnenosti by nemali byť vykonané žiadne opatrenia.

4.5 Každý zásah by mal byť úmerný stanoveným bezpečnostným požiadavkám a pokiaľ možno minimálny, tak, aby bola bezpečnosť a trvácnosť zaručená pri minimálnej strate pamiatkových hodnôt.

4.6 Návrh opatrení by mal byť založený na jasnom pochopení všetkých príčin porúch a degradácie, pretože od nich bude závisieť.

4.7 Rozhodovanie medzi použitím tradičných a novátorských techník by sa malo v každom jednotlivom prípade zvážiť a uprednostniť by sa mali tie najmenej invazívne a najviac kompatibilné s pamiatkovými hodnotami, pričom treba brať do úvahy požiadavky na bezpečnosť a trvácnosť.

4.8 Niekedy je ťažké posúdiť skutočný stav stavebno-technickej bezpečnosti a možný výsledok zásahu, čo nabáda k uplatneniu „pozorovacej metódy“, t. j. prístup postupných zásahov začínajúcich na minimálnej úrovni s možnosťou následne prijať dodatočné alebo opravné prostriedky.

4.9 Zásahy by podľa možnosti mali byť vratné, aby mohli byť po získaní nových poznatkov, odstránené a nahradené vhodnejšími opatreniami. Tam, kde nie sú opatrenia úplne zvrátne, nemali by uskutočnené zásahy obmedziť ďalšie zásahy.

4.10 Materiály používané v pamiatkovej praxi (najmä novodobé) by mali mať kompatibilné vlastnosti s jestvujúcimi materiálmi. Táto kompatibilita sa musí vzťahovať aj na dlhodobé vplyvy, aby sa predišlo nežiaducim vedľajším účinkom.

4.11 Významné kvality konštrukcie a jej prostredia z pôvodného alebo raných štádií nemajú byť zničené.

- 4.12 Každý zásah by mal podľa možnosti rešpektovať koncepciu, techniky a historické hodnoty pôvodného a raného štádia konštrukcie a umožniť, aby ju bolo možné rozpoznať aj v budúcnosti.
- 4.13 Zásah by mal byť výsledkom celkového integrovaného plánu, ktorý v príslušných prípadoch prikladá väčšiu alebo menšiu váhu rôznym aspektom architektúry, konštrukcií, technických zariadení a funkčnosti.
- 4.14 Treba sa vyhýbať odstraňovaniu alebo obmene akéhokoľvek historického materiálu alebo výrazných architektonických črt.
- 4.15 Poškodené konštrukcie radšej obnoviť, ako nahradiť inými.
- 4.16 Nedokonalosti a zmeny, ak sa stali súčasťou vývoja stavebnej konštrukcie, by sa mali, pokiaľ nie sú v rozpore s požiadavkami na bezpečnosť, zachovať.
- 4.17 Demontáž objektu a opätovnú montáž je možné zvoliť, pokiaľ to vyžaduje samotný charakter materiálov a konštrukcie a ak obnova inými prostriedkami nie je možná, alebo je škodlivá.
- 4.18 Provizórne zabezpečovacie systémy, používané v procese obnovy, by mali vykazovať účelnosť a funkčnosť a nepoškodzovať pamiatkové hodnoty.
- 4.19 K akémukoľvek návrhu na zásah treba pripojiť program kontroly, ktorá sa bude vykonávať v nožnej miere počas prác.
- 4.20 Opatrenia, ktoré nemožno počas realizácie kontrolovať, by nemali byť povolené.
- 4.21 Počas zásahu a po zásahu je nutné vykonávať kontroly a monitorovanie aby sa overila účinnosť vykonaných opatrení.
- 4.22 Všetky kontrolné a monitorovacie činnosti by sa mali zdokumentovať a uchovať ako súčasť histórie konštrukcie.

Na preklade a odbornej úprave textu sa podieľal program Ochrana pamiatok Academia Istropolitana Nova

©ICOMOS Slovensko, 2002